

förordar en historisk bild av den verkliga Thomas på 1300-talet. Här möter också en biografi över Thomas von Bradwardine, ärkebiskop av Canterbury, drabbad av digerdöden 1349. Heiko A. Obermann ägnade honom en grundläggande studie, och han har betecknats som en föregångare till reformationen, något som artikelförfattaren, Edith Wilks Dolnikowski, knappast menar sig kunna bekräfta.

Artikeln om «Theosis», skriven av Risto Saarinen, professor i Helsingfors, är av särskilt intresse mot bakgrund av diskussionen kring detta tema i finsk lutherforskning.

I Band 34 behandlas både kyrkomötet i Trient («Tridentinum»), en ingående skildring av det mycket komplicerade historiska förloppet, skriven av *TRE*:s huvudredaktör, Gerhard Müller, och «Vaticanum I och II» med Klaus Schwartz, professor i Frankfurt am Main, som författare.

«Unio mystica» beskrivs som en nyorientering inom 1600-talets teologi (Arndt, Gerhard m.fl.) med efterverkningar in i nutiden. Endast inom ett alternativ till en humanvetenskaplig människosyn, heter det, kan begreppet unio mystica användas som beskrivning av trosfarenheten (s. 307).

Artikeln «Universität» ger en exposé över utvecklingen i västerlandet alltifrån medeltiden men också i ett globalt perspektiv, som i nutiden är aktuellt, med ca 900 universitet inom den s.k. tredje världen, bland dem kanske det största av alla, universitetet i Mexico med trehundrausen studenter.

Om Uppsala universitet och dess historia skriver prof. Torgny Nevéus, Uppsala.

På femtio sidor presenteras «Vereinigte Staaten von Amerika» med utförlig religionsstatistik (av professor David Wills, Amherst, Mass. USA).

En särskild artikel om «Vaterunser» är av intresse mot bakgrunden av den omfattande diskussionen i Sverige på senare tid. Den svenska nyformuleringen av 4. bönen får t.ex. inget stöd, trots genomgång av samma bakgrundsmaterial.

Band 34 avslutas med artikeln «Vernunft» (av Ulrik Barth, med inledning av Konrad Stock) men omfattar endast den filosofiska delen (30 sidor), medan den systematisk-teologiska delen sparas till nästkommande volym.

Bengt Hägglund

Many Mansions? Multiple Religious Belonging and Christian Identity, Edited by Catherine Cornille. 152 sid. Orbis Books, Maryknoll/New York 2002.

Boken *Many Mansions* gör ett försök att ta sig an frågan om mångfaldig religiös tillhörighet och kristen identitet. De nio texterna skrivna av nio teologer tar inte bara upp olika sidor av problemet utan speglar också skilda uppfattningar om vad religion, religiös identitet och religiös tillhörighet kan vara.

En linje företräds av Jacques Dupuis och Claude Geffré som tycks vara tämligen ense och där några drag utkristalliserar sig tämligen omgående: Kristus är centrum i en universell frälsningshistoria, kristendomens essens och så kallade konstitutiva element är viktiga, olika religioner ses som slutna trossystem med distinkta världsbilder. Denna syn på vad religion är spelar naturligtvis roll både för hur kristen identitet som sådan uppfattas, och för möjligheten eller önskvärdheten av flerfaldig religiös tillhörighet. Geffré betonar tydligare än Dupuis, utifrån denna grund, det absurda i en dubbel tillhörighet.

I *Many Mansions* finns det dock bidrag som belyser just denna aspekt på annat sätt. John B. Cobb arbetar i en samtida västerländsk kontext, och han menar inte bara att det är orealistiskt att motsätta sig flerfaldig tillhörighet, utan att det faktum att många religiöst känsliga personer faktiskt finner det omöjligt att identifiera sig helt och fullt med en specifik tradition är något vi bör vara tacksamma över; experimenten med flerfaldig tillhörighet är berikande.

Joseph O'Leary laborerar främst med intellektuellt utbyte med buddhismen (zen) och i det sammanhanget pekar han på den traditionella kristendoms-tolkningens problem i det att den sökt stabilitet och säkerhet mer än annat, antingen i historiska *fakta* eller i *löften* om framtiden. Detta kontrasterar han mot zenbuddhismens oräddhet för förändring och relativitet som han tycker att kristendomen har mycket att lära av.

För de historiskt präglade bidragen svarar Jan van Bragt och Elisabeth J. Harris. Den förstnämnde arbetar med hur japaner kunnat leva i en vad vi kallar dubbel religiös tillhörighet. Det har varit möjligt eftersom religion (som kristendomen) ansatts vara en personlig fråga utan sociala eller etiska anspråk, områden som tagits om hand av exempelvis konfucianism. Harris studerar fallet Sri Lanka, och hennes text handlar om möjligheter och problem med dubbel tillhörighet där. Hon beskriver vidare två gränsöverskridande religiösa personligheter, Michael Rodrigo och Aloysius Pieris, och hur de lärt sig tala två religiösa språk med full behärskning utan att överge «modersmålet».

Jesuiten Francis X. Clooney arbetar på ett intressant sätt med en kombinerad läsning av hinduistisk

text och Ignatius av Loyolas andliga övningar. Den hinduistiska texten han omsorgsfullt kommenterar pekar på att så som vi älskar Gud kommer Gud till oss. Clooneys hypotes är att vi i kontemplation konstruerar en väg för religiös tillhörighet som passar vår religiösa föreställningsförmåga och att vi gör det enligt den tradition vi tillhör och utifrån vad som finns tillgängligt i vår kontext. Om kontemplationen händelsevis korsar religiösa gränser är Gud redo att möta oss också där.

Bokens två avslutande texter, av Werner G. Jeanrond och Raimon Panikkar, är mer tydligt inriktade på frågor om kristen identitet. Den förstnämnde visar på hur Enomiya-Lasalle och Thomas Merton genom kontakter med buddhismen bidragit till att problematisera begreppet kristen identitet. Jeanrond reflekterar även över de olika motiv som kan ligga bakom ett identitetssökande. En viktig fråga är vem det är som har makten att definiera identiteten. Raimon Panikkar tar upp komplexiteten i identitetsfrågan och argumenterar för att kristen identitet måste vara både en ärligt menad personlig identitet som kristen och gruppens bekräftelse av denna identitet.

Ambitionsnivån hos författarna och kraven på läsarnas kompetens varierar en hel del. O'Leary arbetar på en hög abstraktionsnivå med ganska svårtillgängliga idéer hämtade från buddhistisk tradition. Harris och van Bragt ägnar sig åt mer lättillgängliga historiska beskrivningar. Panikkar och O'Leary tar filosofiska verktyg i anspråk, Clooney refererar till religiös erfarenhet. Jeanrond arbetar systematiskt-teologiskt och lyfter fram några viktiga frågor utan att krångla till det.

Ingen av författarna tar ut svängarna riktigt ordentligt när det gäller de frågor jag tycker borde vara de mest intressanta och brännande: Hur ser en dubbel religiös tillhörighet *egentligen* ut? Vad innebär en sådan? Vad är det som står på spel? Risker och möjligheter? Vem står var i diskussionen och *varför*? Vilka filosofiska, historiska, teologiska och sociologiska landskap kan skönjas?

Två bidrag — Dupuis och Geffrés — känns direkt mossiga. Ärligt talat blir jag lätt deprimerad av dessa texter. Med många ord upprepar de en känd retorik — en religion är ett heltäckande system av läror och världsbild som inte utan gigantiska svårigheter låter sig förenas med eller på djupet möta en annan religion i samma person. Detta sägs utan någon diskussion om *varför* det skulle vara så. Dessa bidrag hade boken klarat sig utan. Å andra sidan visar de på en vanlig och i många sammanhang omhuldad syn på religion och religiös reflektion.

Betydligt intressantare är det att läsa Cobbs text. Den är måhända något mångordig och texten tycks ta slut där den kunde ha börjat — i en diskussion om de

grundläggande konsekvenserna av flerfaldig tillhörighet. Ändå är det här den mest levande och mest aktuella analysen görs. Trots att van Bragt har lite svårt att komma till skott har han mycket intressant att säga om parallellerna mellan den historiska utvecklingen i Japan och den nutida västliga tendensen; den traditionella japanska synen på religion är en slags sekularisering påfallande lik vår egen.

De övriga bidragen är inte alls ointressanta, tvärtom, men de illustrerar något jag känner inför boken som helhet. Jag hade önskat lite större djup i bearbetningen av frågorna, och lite djärvare ansatser. Trots det är *Many Mansions* viktig. Den ger på litet utrymme flera infallsvinklar på problemet med mångfaldig tillhörighet och identitet och skapar lust att fundera vidare. Det är inte så illa.

Patrik Fridlund

Resumé av doktorsavhandling

Runar M. Thorsteinsson. *Paul's Interlocutor in Romans 2: Function and Identity in the Context of Ancient Epistolography*. 283 sid. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2003.

Romarbrevet är utan tvekan den av aposteln Paulus mest fascinerande och inflytelserika text — men samtidigt den mest komplicerade. Inte minst kapitel 2 har länge förbryllat dess läsare. Thorsteinssons avhandling presenterar en ny läsning av detta svåra kapitel. Den har en potential att annullera en långvarig tolkningstradition inom vilken Rom. 2 har framställts som Paulus ultimata kritik av judar och judendom.

Rom. 2 karakteriseras av apostelns direkta tilltal till en (fiktiv) samtalspartner eller interlokutör som ofta skildras av forskare och andra tolkare som en <typisk jude>. Thorsteinsson argumenterar för att denna tolkning grundar sig på premisser, ideologiska samt metodologiska, som bör revideras. Avhandlingens utgångspunkt är att textens delar bestäms i många avseenden av brevet som helhet. Genom en analys av textens epistolära struktur, de avsedda mottagarna i Rom, Paulus relation till dessa, samt brevets dialogiska stil, söker Thorsteinsson fastställa interlokutörens funktion och identitet. De slutsatser som dras är bl.a. att <hedningarnas apostel> använde brevet primärt för att förkunna evangeliet för icke-judar i Rom. För detta syfte skapar Paulus en samtalspartner med vilken läsarna har möjlighet att identifiera sig och på så sätt delta indirekt i en dialog med deras apostel om Guds evangelium. Gentemot den traditionella uppfattningen, slås fast att interlokutören i Rom. 2 inte är en jude, utan en hedning som vill kalla sig jude.